

Горячок И. В. Дневник как форма самовыражения писателя: жанры и типология

Аннотация

В статье проанализирован дневник с точки зрения специфики жанра и типологии как формы самовыражения писателя. Осуществлено внутривидовую типологию на основе авторских интенций. Выделено несколько основных типов дневника.

Ключевые слова: *дневник, жанр, типология, автор, самовыражение.*

Horyachok I. V. Blog as a form of expression of the writer, genres and typologies

Summary

In the article the blog in terms of specificity and typology of the genre as a form of expression of the writer and made vnutrishnozhanrovu typology based on the author's intentions. Highlight some basic types diary.

Key words: *blog, genre, typology, author, expression.*

УДК 81'367.622.12/373.237:161.114.1 (045)

Григорук Н. В.,
аспірант кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: grigoruk@ic.km.ua

**СТАНОВЛЕННЯ СИСТЕМИ НАЙМЕНУВАНЬ СПОРТИВНИХ ТОВАРИСТВ ТА
ВІДОМСТВ УКРАЇНИ**

У статті описано історію формування власних назв спортивних товариств України. Звертається увага на існування спортивних клубів, які стали основою для виникнення відомчих об'єднань. Окремо розглядаються етапи становлення вказаної спортивної номенклатури на територіях відповідно царської Росії, західноукраїнських земель, УРСР і незалежної України. Визначено загальні особливості власних назв спортивних товариств і відомств.

Ключові слова: *власна назва, спортивний клуб, добровільне спортивне товариство, мотивація назви, команда.*

Спортивні товариства і відомства в Україні почали створюватися наприкінці ХІХ ст. на територіях, що тоді входили до складу Австро-Угорщини, Росії та Румунії, згодом – і Польщі. Основною метою діяльності таких громадських об'єднань було залучення до занять фізкультурою і спортом насамперед молоді та проведення змагань з різних видів спорту (переважно – з ігрових, що дозволяло втягувати у спортивну орбіту більшу кількість атлетів та забезпечувало високу емоційність під час проведення турнірів).

Зрозуміло, що наявність значної кількості учасників змагань призвела до появи різних моделей найменування їх об'єднань. Найбільш часто команди отримували назву від номінації того товариства, до якого належали спортсмени. Додатковим засобом ідентифікації могли бути числівники, які вказували, наприклад, на рік народження гравців або просто на порядковий номер команди; також до найменування могли приєднуватися назви міст, фірм-спонсорів та інші лексеми.

Таким чином іменувалася абсолютна більшість спортивних команд і в радянські часи, оскільки відомчий принцип організації фізкультурно-спортивного руху в СРСР був провідним.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. в Україні ситуація частково змінилася, і тепер основну роль відіграє клубна система, яка, проте, часто має безпосередній зв'язок зі спортивними товариствами, які існували раніше.

Як бачимо, номінація спортивних команд тісно пов'язана з історією спортивних товариств і відомств. Відсутність наукових праць, присвячених опису становлення системи найменувань вказаних спортивних осередків (окремі повідомлення наявні лише в Інтернеті), і зумовлює актуальність теми нашої статті.

Попередниками товариств були так звані спортивні клуби – громадські або приватні спортивні організації, які об'єднували спортсменів і шанувальників спорту. У царській Росії 1913 р. нараховувалося майже 800 спортивних клубів. Перші такі структури були створені у Петербурзі (1860 р. – *Імператорський яхт-клуб*; 1860 р. – *Річковий яхт-клуб* та *Клуб спортивних ігор*; 1864 р. – *Клуб ковзанярського спорту*; 1868 р. – тенісний і крикетний клуби) і Москві (1864 р. – *Річковий яхт-клуб*). Як бачимо, чільне місце серед назв клубів, особливо на початковому етапі їх становлення, займають сутнісні пропріальні одиниці.

В роки революції і громадянської війни спортивні організації майже припинили свою діяльність, проте на їх основі почали формуватися нові структури. Уже у першій половині 1920-х рр. були створені спортивні організації «*Комсомольський спортивний флот*» (Татарія), «*Мураха*» (рос. «*Муравей*») (Москва і Московська губернія), «*Спартак*» (Закавказзя, Петроград, Україна), «*Червоний джигіт*» (Середня Азія), «*Червоний молодняк*» (білор. «*Червоны маладняк*») (Білорусь), «*Юний спартак*» (шкільні спортивні гуртки).

Вагоме значення мало створення 1923 р. Московського пролетарського спортивного товариства «*Динамо*». За його зразком протягом 1935–1936 рр. в СРСР було створено понад 90 таких структур (практично кожне міністерство мало «своє» товариство) [див.: 6, с. 20–21]. Потім такі спортивні організації декілька разів об'єднувалися у більші (наприклад, добровільне спортивне товариство «*Буревісник*» було створене 1957 р. шляхом об'єднання низки ДСТ, якими були «*Іскра*», «*Медик*», «*Праця*» (рос. «*Труд*»), а також «*Знання*», «*Учитель*», «*Учитель Грузії*», «*Учитель Казахстану*», «*Учитель Узбекистану*» (ДСТ освітян України, Росії, Грузії, Казахстану й Узбекистану) і власне «*Буревісник*», у складі якого раніше існували спортивні товариства «*Блискавка*» (об'єднання спортсменів-зв'язківців), «*Наука*» (працівники вищої школи і наукових установ) та «*Буревісник*» (працівники сфери державної торгівлі).

У жовтні 1957 р. президія ВЦРПС СРСР ухвалила рішення про перехід від галузевого до територіального принципу побудови ДСТ. На 1 січня 1961 р. нараховувалося 36 товариств: 19 профспілкових, організованих переважно за виробничими і територіальними ознаками, 15 сільських і спортивні товариства «*Динамо*» та «*Трудові резерви*». Серед промислових спортивних відомств домінує найменування «*Праця*» (рос. «*Труд*»), а серед сільських – «*Колгоспник*» (звичайно, у національно-мовному оформленні).

У 1970-х рр. існували два відомчі спортивні товариства («*Динамо*» і «*ЦСКА*») і шість всесоюзних ДСТ, які функціонували за виробничо-галузевим принципом: «*Буревісник*», «*Водник*», «*Зеніт*», «*Локомотив*», «*Спартак*» і «*Трудові резерви*».

1982 р. два всесоюзні ДСТ: профспілкове «*Праця*» (рос. «*Труд*») і сільське «*Урожай*» – об'єднали відповідні республіканські відомства.

20 лютого 1987 р. було створене *Всесоюзне добровільне фізкультурно-спортивне товариство*, скорочено *ВДФСТ* (рос. *Всесоюзное добровольное физкультурно-спортивное общество*, скорочено *ВДФСО*) шляхом об'єднання усіх профспілкових ДСТ Радянського Союзу [див.: 2]. Організація припинила існування 1991 р. у зв'язку з розпадом СРСР.

Загальна характеристика власних назв спортивних товариств і відомств радянського періоду дозволила зробити низку висновків.

Передусім варто зазначити, що «в системі, а точніше – структурі організації радянського спорту, основу якого складали Добровільні спортивні товариства, які формувалися за галузевим або територіальним принципом, не було закладено різноманітності спортивної ономастики» [див.: 5, с. 1]. У найменуваннях радянських спортивних товариств у значній пошані була праця («*Праця*», вірм. «*Аишатанк*», казах. «*Енбек*», туркм. «*Захмет*», узб. «*Мехнат*», рос. «*Труд*»; «*Трудові резерви*» тощо).

Ще більше у таких пропріальних одиницях представлено назв професій («*Водник*»; «*Вугільник*», рос. «*Угольщик*»; «*Гірник*»; «*Електрик*»; «*Консервник*»; «*Лісоруб*», рос. «*Лесопильщик*»;

«Медик»; «Металіст»; «Металург»; «Моряк»; «Нафтовик», рос. «Нефтяник»; «Папірник», рос. «Бумажник»; «Поліграфіст»; «Учитель»; «Харчовик», рос. «Пищевик»; «Хімік»; «Цукровик», рос. «Сахарник»; «Шахтар»; «Швейник»; «Шерстяник» тощо). Однією із найбільш продуктивних у цьому плані є професія, пов'язана із будівництвом («Будівельник»; «Машинобудівник»; «Суднобудівник» тощо).

Аналогічний висновок можна зробити і про сільське господарство, представлене у спортивних номінаціях і найменуваннях професії («Колгоспник», білор. «Калгасник», груз. «Колмеурне», вірм. «Колнтесакан», рос. «Колхознік», молд. «Колхознікул», туркм. «Колхозчи», киргиз. «Колхозчу», казах. «Колхозши», естон. «Колхоосник»), і символічним результатом праці селян («Колос», латв. «Варпа»; «Урожай», азерб. «Месхул», тадж. «Хосилот»).

Ще один пласт зникаючої спортивної ономастики – похідні від назв транспортних засобів («Літак», рос. «Самолет»; «Локомотив», «Трактор»), агрегатів («Мотор», «Об'єктив», «Торпедо»), сировини («Азот», «Кольорові метали», рос. «Цветмет», «Руда») і готової продукції («Каучук», «Сталь», «Цемент»).

Представлені в ономастиконі і мистецтво («Мистецтво», рос. «Искусство»), наука («Знання», «Наука») та інші абстрактні категорії («Енергія», «Здоров'я», «Зеніт», «Основа»), які часто опосередковано пов'язані із професійною діяльністю спортсменів.

Однак частіше така лексика (у прямому або переносному значенні) використовується як засіб пропаганди радянського способу життя («Авангард»; «Правда»; «Салют»; «Темп»). Аналогічну мотивацію мають похідні і від найменувань осіб («Більшовик»; «Боєць»; «Ентузіаст»; «Комунар»; «Патріот»; «Товариш»), і назв конкретних предметів («Вимпел»; «Моноліт»), і номінацій явищ природи («Блискавка», рос. «Молния»; «Іскра»; «Полум'я», рос. «Пламя»; «Прибій»; «Промінь», рос. «Луч»), і відонімні деривати, переважно відантропонімні меморіального характеру («Дзержинець», «Спартак», «Сталінець», «Стахановець»), й інші пропріальні конструкції з чітко вираженою «комуністичною» семантикою («Батьківщина», рос. «Родина»; «КІМ»; «Комуна»; «Крила Рад»; «Пролетарська перемога»; «Рот-Фронт»). Звичайно, окремо варто зазначити і червоний колір як символ революційної боротьби («Червона зірка»; «Червона троянда»; «Червоний кондитер»; «Червоний прапор»); інша кольорова гама у спортивній ономастиці не була представлена.

Практично відсутні відзолексемні утворення (зафіксовано тільки онім «Буревісник», який у тогочасному художньому мовленні теж кваліфікується більше як символ революції).

Лише три номінації безпосередньо стосуються спортивної тематики («Рекорд», «Спринт», «Старт»), причому за бажання їх можна частково ототожнити з комуністично-радянською символікою.

Окремі спортивні товариства, проте, їх позбавлені, і це насамперед відтопонімні деривати («Даугава», «Молдова», «Нямунас», «Севан», «Таджикістан»), а також окремі номінації, пов'язані з героїчним минулим певних етносів («Жальгіріс», «Калев»).

Безперечно, можна погодитися з думкою, що найменування спортивних товариств і команд чудово «відбивають певні пріоритети суспільства і символізують ті чи інші процеси, що в ньому відбуваються» [5, с. 6].

У незалежній Україні добровільні спортивні товариства є масовими громадськими об'єднаннями, які у своїй діяльності керуються законами України «Про фізичну культуру і спорт», «Про об'єднання громадян» та іншими законодавчими актами. Нині в державі створені добровільні спортивні товариства «Гарт» (об'єднує спортсменів професійних, навчально-виховних і вищих навчальних закладів), «Динамо» (здійснює масову фізкультурно-спортивну роботу серед особового складу правоохоронних органів), «Колос» (охоплює сільське населення) «Україна» (займається фізкультурно-оздоровчою роботою у виробничій та соціально-побутовій сферах), ЦСКА (організовує фізкультурно-спортивну роботу серед військовослужбовців).

В історичному аспекті система найменувань спортивних товариств України може бути представлена номінаціями денотатів, зафіксованих як на території колишньої царської Росії, так і Західної України, що входила до складу різних держав.

На більшій частині українських земель, які входили до складу Росії, фізична культура розвивалася у тісному зв'язку з фізичною культурою всієї царської імперії. Зокрема, з кінця XIX ст. в Україні поширилися європейські види спорту, насамперед футбол, створювалися спортивні гуртки та об'єднання, культивувалися окремі види спорту. Так, 1855 р. до програми навчальних закладів Києва були введені заняття з гімнастики, а 1859 р. організована фехтувально-гімнастична школа. На початку XX ст. в Києві вже існували *Київське скакове товариство*, *Київське атлетичне товариство*, *Шахове товариство*, *Товариство любителів голубиноного спорту*, *Київське товариство велосипедистів-аматорів*, яхт-клуб, клуби автомобілістів, аматорів рисистого бігу, туризму та повітроплавання, *Київський гурток парусників*, а також гуртки «Спорт» і «Сокіл». За переписом 1908 р., в Україні налічувалося 196 спортивних об'єднань, де займалося спортом 8 000 людей [див.: 4].

Воєнно-політичні події призупинили розвиток європейських тенденцій у спортивному русі України і згодом надовго змінили спортивне життя.

У цей час зароджується організований український фізкультурно-спортивний рух і в Галичині, на Буковині та Закарпатті.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. діяли Чернівецька філія «*Oesterreichichen Touring-Clubs*» (1898 р.), «*Gauverband der Bukowiner Radfahrer*» (1900 р.), «*Suczawaer Radfahrclubes*» (1901 р.), «*Товариство гімнастичне український Сокіл в Чернівцях*» (1903 р.), «*Allgemeiner Turnverein Zukunft*» (1905 р.), «*Русская Дружина*» (1909 р.), «*Sportklub «Viktoria»*» (1912 р.) тощо. Такі спортивні об'єднання вирізнялися яскраво вираженим національним складом своїх членів, про що вже свідчили власне номінації товариств: «*Товариство «Січових Стрільців»* – українське, «*Oesterreichichen Touring-Clubs*» («*Австрійський велотуристичний клуб*») – німецьке, «*Oesterreichichen Bundes «Blau Weiss» fur judisches Jugendwandern*» («*Австрійський Союз «синьо-білі» єврейські молоді туристи*») – єврейське, «*Русская Дружина*» – російське тощо.

1936 р. на Буковині існувало 26 українських спортових товариств. Одним із перших, услід за «*Довбушем*», виникає в Чернівцях українське спортове товариство «*Воля*» (1923 р.), яке об'єднало переважно робітників. 1922 р. в Кіцмані починає діяльність СК «*Кармалюк*», а 1924 р. засновується УСК «*Довбуш*» в Садгорі. Серед відомих буковинських клубів варто відзначити також УСК «*Мазена*» (Чернівці, 1936 р.) та УСК «*Гонта*» (Мамаївці, 1936 р.) [див.: 3].

В інших умовах розвивався спортивний рух на Закарпатті в 20-30-ті роки. Центром спортивного життя був Ужгород, в якому наприкінці 1925 р. група прихильників спорту зініціювала створення спортового клубу «*Русь*». Чималі заслуги у популяризації спорту належали СК «*Бескид*» із Севлюша (сьогодні Виноградів). Існувала й ціла мережа сільських спортових осередків.

Відлік українського спортивного руху у Галичині, як правило, починають із 1894 р., коли утворився «*Руський сокіл*». Товариство «*Січ*» виникло 1900 р. (с. Завалля Снятинського повіту на Станіславщині). Перша українська організація виникла при філії Академічної гімназії у Львові 1911 р. за допомогою І. Франка та І. Чмоли. Відразу була взята назва «*Пласт*» (у запорізьких козаків пластунами називали розвідників – тих, хто вистежував ворога у прикордонних болотах). Перший спортивний широкомасштабний клуб – *Товариство забав рухових* – створили 1904 р. У цей період виникає і більшість найвідоміших львівських футбольних клубів. 1907 р. футбольна команда УСК (Український Спортовий Кружок) отримує назву УСК «*Україна*», і нова назва згуртовує ентузіастів спорту – навколо футбольної команди виникають секції з інших видів спорту. 12 листопада 1911 р. було створено Спортове Товариство «*Україна*», яке перейняло від «*Сокола*» роль лідера західноукраїнського спорту та осередку національного виховання молоді [див.: 1; 3; 7].

Як бачимо, спочатку спортивні клуби, а згодом – спортивні товариства були основними осередками, які організовували фізкультурно-спортивну роботу в Україні. Власні назви цих структур тісно пов'язані з панівною у певний час ідеологією, відбиваючи її найбільш характерні атрибути. Саме номінації ДСТ стали основою для найменування численних спортивних команд з різних видів спорту, тому вивчення цієї групи пропріальної лексики є особливо актуальним.

Надалі слід звернути увагу на більш детальне з'ясування визначальних ознак власних назв спортивних товариств і відомств, насамперед темпоральних, структурних, словотвірних, лексико-семантичних і мотиваційних, що дозволить створити комплексну характеристику цих пропріативів.

Список використаної літератури

1. Вацеба О. Нариси з історії західноукраїнського спортивного руху / Оксана Вацеба. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1997. – 232 с.
2. Добровольные спортивные общества профсоюзов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sport-history.ru/> «Sport-History.ru: История спорта и физическая культура».
3. Ібрагімов Е. Ю. Діяльність фізкультурно-спортивних товариств Буковини: аспекти започаткування та діяльності (II половина XIX – початок XX ст.) [Електронний ресурс] / Е. Ю. Ібрагімов. – Режим доступу: rusnauka.com33_OINXXI_2014/Pedagogica/4_179406
4. Міжнародний спортивний рух. Фізкультурно-спортивний рух в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 5fan.ru/wievjob.php?id=6347
5. Спортивные названия, как зеркало чьей-то жизни [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sovsport.ru/blogs/blog/bmessage-item/27419>
6. Филиппов А. Н. Государственная политика СССР в области физической культуры и спорта (1920–1930 гг.): автореф. дисс. ... канд. истор. наук: 07.00.02 – отечественная история / А. Н. Филиппов. – Ярославль, 2012. – 25 с.
7. Трофим'як Б. Фізичне виховання і спортивний рух на Західній Україні (з початку 30-х років XIX ст. до 1939 р.) / Б. Трофим'як. – К., 1997. – 250 с.

Григорук Н. В. Становление системы наименований спортивных обществ и ведомств Украины

Аннотация

В статье описана история формирования названий спортивных обществ Украины. Основное внимание обращается на существование спортивных клубов, которые послужили основой для возникновения ведомственных объединений. Отдельно рассматриваются этапы становления указанной спортивной номенклатуры на территориях соответственно царской России, Западной Украины, СССР и независимой Украины. Определены общие особенности названий спортивных обществ и ведомств.

Ключевые слова: *имя собственное, спортивный клуб, добровольное спортивное общество, мотивация названия, команда.*

Grygoruk N. V. The formation of sport communities and departments denomination system in Ukraine

Summary

The article describes the history of Ukrainian sport communities' proper names formation. First of all the attention is paid to sport clubs being, which became a base for the beginning of departmental associations. The formational phases of denoted sport nomenclature are examined separately on the territory of Czar's Russia (XIX–beginning of XX century), West-Ukrainian lands (XIX- middle of XX century), USSR (1917–1991) and independent Ukraine. It was determined the general features of sport communities and departments' proper names. It was also determined that such names reflect certain society priorities and symbolize main processes which happen in it. In a future it is planned to clear up more detailed determinative features of sport communities and departments' proper names, first of all temporal, structural, word-formative, lexical-semantic and motivational, which helps to create complex characteristic of these proper names.

Key words: *proper name, sport club, voluntary sport community, name motivation, team.*